

Берднік Інна Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права та правосуддя
Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ОХОРОНИ ВОД (СТ. 242 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Дослідження суб'єкта складу злочину порушення правил охорони вод є важливим для застосування на практиці закону про кримінальну відповідальність за цей злочин. Правильне встановлення ознак суб'єкта злочину порушення правил охорони вод має велике практичне значення, що виявляється у законності функціонування механізму реалізації кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечного посягання.

Згідно з ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до ст. 22 Кримінального кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Стосовно злочину порушення правил охорони вод закон про кримінальну відповідальність не передбачає зниження віку кримінальної відповідальності. Відповідно, кримінальна відповідальність за вчинення злочину порушення правил охорони вод, за загальним правилом, може бути реалізована з досягненням особою шістнадцятирічного віку. Знижений вік настання кримінальної відповідальності передбачається відносно конкретно визначеного переліку злочинів, зафіксованого в ч. 2 ст. 22 КК України [1, с. 243].

Отже, суб'єктом злочину теорія права визнає фізичну, осудну особу, що досягла до моменту вчинення злочину віку, з якого може настати кримінальна відповідальність. Відсутність будь-якої із цих ознак виключає склад злочинного діяння, а отже і застосування покарання. Стосовно суб'єкта порушення правил охорони вод в юридичній літературі висловлені різні і не завжди подібні точки зору. Деякі дослідники вважають, що такими можуть

бути приватні та службові особи; інші наполягають, що суб'єктом досліджуваного злочину можуть бути тільки службові особи підприємств, а також особи, які безпосередньо несуть відповідальність за обладнання і функціонування очисних споруд; існує думка, що суб'єктом цього злочину можуть бути службові особи, які відповідно до встановлених правил відповідають за знешкодження стічних вод, ліквідацію відходів виробництва; деякі вважають, що суб'єктом означеного злочину можуть бути особи, які здійснюють транспортування відходів виробництва. Деякі автори вважають, що суб'єктом досліджуваного злочину виступає будь-яка особа, що досягла 16 років. Є думка, що суб'єктом злочину передбаченого ст. 242 КК України, може бути службова особа, що досягла 16 років (частіше за все це працівники підприємств, що скидають промислові води до водних об'єктів), обов'язковою ознакою в цьому випадку є покладений на неї обов'язок дотримуватися правил охорони водних об'єктів). На нашу думку, погодитися з останнім твердженням не можна, оскільки такими особами можуть бути також звичайні громадяни. Таке переконання розділяє І.І. Митрофанов, який пропонує звернутися до ст. 12 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», яка зобов'язує всіх громадян берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища та компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням чи іншим негативним впливом на довкілля [2, с. 12].

Це різноманіття поглядів щодо злочинного забруднення водних об'єктів без достатніх обґрунтувань, що підтверджують ці висновки, призводить до неточного застосування закону, що досить чітко можна прослідкувати на прикладі існуючої судової практики. *Так, вироком Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська було визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 242 КК України, громадянина України, який був визнаний відповідальною особою ТОВ «Паперова фабрика» та, несумлінно ставлячись до своїх обов'язків, не*

перевіривши технологічні, санітарні та екологічні норми, наявність усіх необхідних очисних споруд та каналів водовідведення, допустив порушення правил охорони вод та здійснював у період з 01.02.2015 по 31.12.2015 злив води, яка не відповідала нормам, що спричинило забруднення поверхневих вод річок, що призвело до істотного забруднення води в цих річках та до небезпеки для довкілля [3]. Тобто, в цьому випадку суд виходив з розуміння суб'єкта злочину саме як особи, відповідальної за утримання і функціонування очисних споруд.

Це й же суд, при розгляді іншого кримінального провадження за обвинуваченням особи у порушенні правил охорони вод, керувався вже іншим підходом до визнання суб'єкта злочину. Так, Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська розглянувши у відкритому підготовчому судовому засіданні в залі суду кримінальне провадження за обвинуваченням у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 242 КК України, визнав особу, яка здійснювала організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції та була службовою особою, винною неукладенні необхідних договорів щодо водовідведення з КП «Дніпроводоканал», допущенні скидів забруднюючих речовин зі зворотними водами з перевищенням встановленого нормативу до водних об'єктів р. Самара та р. Дніпро. У вирокі суд неодноразово наголошував, що особа належно виконувала саме свої службові обов'язки, як директор ТОВ «Дніпропетровська паперова фабрика», несумлінно ставлячись до них, не перевіривши технологічні, санітарні та екологічні норми, наявність усіх необхідних очисних споруд та каналів водовідведення допустив порушення правил охорони вод та здійснював у період з 24.09.2013 по 16.05.2014 злив води яка не відповідає нормам, що спричинило забруднення та зміну властивостей поверхневих вод р. Самара та р. Дніпро та створило небезпеку здоров'я людей, флори та фауни, тобто вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 242 КК України [3]. Аналізуючи такі

формулювання, можна з впевненістю стверджувати, що суд акцентував увагу саме на категорії службова особа, як спеціальному суб'єкті злочину.

В судовій практиці трапляються також випадки поєднання вищенаведених позицій. Так, Селідовський міський суд Донецької області у вироку від 20.02.2012 р. визнав винною у порушенні правил охорони вод посадову особу начальника ділянки водопостачання та водовідведення у м. Гірник Селідівського виробничого управління водного комунального господарства КП «Компанія «Вода Донбасу», відповідального за обслуговування водопровідно-каналізаційних мереж і очисних споруд [3].

Тому, з метою вдосконалення ст. 242 КК України, необхідно дати визначення суб'єкта злочину порушення правил охорони вод: це повинна бути фізична, осудна особа, що досягла 16-річного віку, службова, неслужбова і приватна особа, яка вчинила цей злочин. Крім зазначених загальнотеоретичних проблем, актуальним є питання можливої в майбутньому кримінальної відповідальності юридичних осіб за злочин, передбачений ст. 242 КК України.

Література

1. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів юрид. вузів і фак. / [П. С. Матишевський, П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко та ін.] / За ред. П. С. Матишевського, П. П. Андрушка, С. Д. Шапченка. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – 512 с.

2. Митрофанов І. І. Суб'єкт злочинів проти довкілля: окремі аспекти / І. І. Митрофанов // Вісник Кримінологічної асоціації України. - 2015. № 2. - С. 120-133.

3. Єдиний державний реєстр судових рішень / Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>